

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Μάθημα : ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τάξη : Γ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αριστοτέλους Ηθικά Νικομάχεια (Β6, 1-4), (Β6, 4-8)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

B1i.

Ίσα μέρη	άνισα μέρη	
Ίσον	πλεῖον	ἔλαττον

(μονάδες 4)

B1ii. «Ἐν παντὶ δὴ ... κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς» Ποια είναι τα κριτήρια διαίρεσης των πραγμάτων σύμφωνα με τον εμπειριστή φιλόσοφο;

Ο Αριστοτέλης παρατηρεί ότι κάθε πράγμα που είναι ενιαίο και υπόκειται σε διαίρεση μπορεί να διαιρεθεί από τη μία σε άνισα μέρη (πλεῖον, ἔλαττον) ή σε ίσα μέρη (ἴσον) και από την άλλη με βάση αντικειμενικά ή υποκειμενικά κριτήρια. Ο εμπειριστής φιλόσοφος διαχωρίζει την αντικειμενική από την υποκειμενική αντίληψη των ποσοτικών εννοιών και επισημαίνει ότι το περιεχόμενο των ποσοτικών εννοιών διαφοροποιείται ανάλογα με το πεδίο αναφοράς. Όταν το πεδίο αναφοράς είναι ένα πράγμα, οι τρεις έννοιες παίρνουν διαφορετικό περιεχόμενο σε σχέση με το αν το πεδίο αναφοράς είναι ο άνθρωπος.

Μονάδες 10

B2 «πρὸς ἡμᾶς δὲ ὃ μῖτε πλεονάζει μῖτε ἔλλειπει· τοῦτο δ' οὐχ ἔν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν» Να αναφερθείτε στο περιεχόμενο του συγκεκριμένου αποσπάσματος.

«πρὸς ἡμᾶς: Μέσον με βάση τα υποκειμενικά κριτήρια. Η έννοια του μέσου στον άνθρωπο δεν ορίζεται με αντικειμενικά αριθμητικά δεδομένα. Η υποκειμενικότητα των κριτηρίων παραπέμπει στις ανθρώπινες ανάγκες και στον διαφορετικό τρόπο που ικανοποιούνται από κάθε άνθρωπο. Υπάρχει ωστόσο ένας γνώμονας που προσανατολίζει κάθε φορά το μέσο· αυτό είναι «το πρέπον» (δέον) που συνδέεται από τη μια με ένα αίτημα ισορροπίας του ανθρώπου και από την άλλη με τη φρόνηση. Επειδή το δέον, αυτό που χρειάζεται κάθε άνθρωπος για να περιέλθει σε κατάσταση ισορροπίας, διαφοροποιείται από περίπτωση σε περίπτωση, ο Αριστοτέλης εύλογα αναγνώρισε στη μεσότητα που αφορά τον άνθρωπο α) ότι δεν είναι μία και μοναδική και β) ούτε ίδια για όλους τους ανθρώπους. Αυτό το μέσο είναι σχετικό και ο προσδιορισμός του εξαρτάται από τον ίδιο τον άνθρωπο, ο οποίος με τη χρήση της λογικής μπορεί να συνεκτιμά διάφορους αστάθμητους και μεταβλητούς παράγοντες, όπως τις ιδιαίτερες ανάγκες του, τις περιστάσεις, την εποχή, τον τόπο και τα κοινωνικά πρότυπα

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να επισημάνουμε ότι οι όροι «αντικειμενικός» και «υποκειμενικός» δεν υπήρχαν την εποχή του Αριστοτέλη και ήταν δικές του επινοήσεις. Είναι αλήθεια ότι πολύ συχνά οι επιστήμονες κατά τη διάρκεια της επιστημονικής έρευνας βρίσκονται αντιμέτωποι με την ανάγκη να εκφράσουν με τις κατάλληλες λέξεις τις νέες ιδέες ή επιστημονικές τους συλλήψεις. Αυτό αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία και οι επιλογές τους είναι δύο: ή να επινοήσουν καινούριες λέξεις ή να χρησιμοποιήσουν ήδη υπάρχουσες με διαφορετικό νοηματικό περιεχόμενο. Έτσι, βλέπουμε ότι και ο Αριστοτέλης, για να πλησιάσει στον προσδιορισμό των εννοιών αυτών, χρησιμοποίησε τον όρο «κατ' αὐτὸ τὸ πρῶγμα» για την έννοια της αντικειμενικότητας και τον όρο «πρὸς ἡμᾶς» για τον όρο της υποκειμενικότητας.

Ο Αριστοτέλης, στην προσπάθειά του να προσδιορίσει την έννοια της «μεσότητας», αναφέρεται και στις έννοιες της «ὑπερβολῆς» και της «ἐλλείψεως». Η μεσότητα αποτελεί τη σωστή, την ενδεδειγμένη συμπεριφορά, η οποία επαινείται, γιατί οδηγεί στην κατάκτηση των ηθικών αρετών, ενώ η υπερβολή και η έλλειψη αποτελούν τη λανθασμένη, τη μη ενδεδειγμένη συμπεριφορά, η οποία επικρίνεται, γιατί μας απομακρύνει από τις ηθικές αρετές.

Μονάδες 10

B3 Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγει ο φιλόσοφος και πως συνδέεται αυτό με τη μεσότητα, την ελευθερία επιλογής και την αυτογνωσία;. Να στηρίξετε τη θέση σας με σχετικές κειμενικές αναφορές.

Με το «οὕτω δὴ» ο Αριστοτέλης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι κάθε «ἐπιστήμων», ειδικός τεχνίτης – δεν εννοεί εδώ ο Αριστοτέλης ειδικούς επιστήμονες όπως στα μαθηματικά, γιατί αυτοί ασχολούνται με το αντικειμενικό μέσο και όχι το υποκειμενικό – αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη και επιδιώκει και προτιμά («αἰρεῖται») το μέσον που προσδιορίζεται με υποκειμενικά και όχι με αντικειμενικά κριτήρια. Έτσι, ο Αριστοτέλης γενικεύει την πρακτική σημασία της υποκειμενικής μεσότητας και συγχρόνως με το ρήμα «αἰρεῖται» θέτει και το ζήτημα της προαιρέσεως σε σχέση με τη μεσότητα. Στο συμπέρασμα αυτό, καταφεύγοντας και πάλι στην εμπειρία της καθημερινής ζωής, αναφέρει την κοινή διαπίστωση ότι οι τεχνίτες επιδιώκουν το υποκειμενικό μέσον, αυτό που βρίσκεται σε συμφωνία με τις ανάγκες των ανθρώπων. Το μέσον αυτό το επιδιώκουν «ζητεῖ» και το επιλέγουν «αἰρεῖται». Με το δεύτερο ρήμα στο ζήτημα της μεσότητας εισάγεται η ελευθερία της επιλογής και προστίθεται και η ψυχολογική διάστασή του, καθώς συνάγεται ότι η μεσότητα είναι επιλογή που εναπόκειται σε μας να την κάνουμε ή όχι.

Η αρετή λοιπόν είναι μεσότητα υποκειμενική και προσδιορίζεται από τον ίδιο τον άνθρωπο με μέτρο τον εαυτό του. Επομένως, απαραίτητη προϋπόθεση για τον προσδιορισμό αυτής της μεσότητας είναι η αυτογνωσία, το σωκρατικό δηλαδή «γνῶθι σαυτόν». Μόνο αν κάποιος γνωρίζει καλά τον εαυτό του και μπορεί να εκτιμήσει τα όριά του, τα θετικά και τα αρνητικά χαρακτηριστικά του, μπορεί να φτάσει στην αρετή και στον προσδιορισμό του μέσου της. Αυτή η διαδικασία, βέβαια, είναι εξαιρετικά δύσκολη και επίπονη.

Μονάδες 10

B4 Να χαρακτηρίσετε τις ακόλουθες θέσεις Σωστές (Σ) ή Λαθεμένες (Λ):

1. Λ.

2. Λ.
3. Λ.
4. Σ.
5. Σ.

Μονάδες 10

B5. παντί, λέγω, ἔστι, ἄκρων, λαμβάνουσι, προστάξει, ἄρχομένω, ὑπερβολὴν, φεύγει, αἰρεῖται

Μονάδες 10

B6 Η διδασκαλία του Δαμοδού έχει έντονες αριστοτελικές επιρροές. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, όπως και στο Κείμενο Αναφοράς διακρίνεται το κοινό πεδίο ενδιαφέροντος των δύο κειμένων, η ηθική φιλοσοφία. Σε αυτό το πλαίσιο παρατηρείται η προσπάθεια προσέγγισης εννοιών, που είναι βασικές στον αριστοτελικό στοχασμό. «Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία», «τὰ ἦθη» και οι «ἔξεις» είναι κάποια από τα στοιχεία που μαρτυρούν με ενάργεια την επίδραση που άσκησε ο Αριστοτέλης στο μεταγενέστερο στοχαστή («Ὅθεν ταῦτα τὰ ἦθη, δηλαδή ἔξεις [: ἔξεις] καὶ κλίσεις, εἶναι αἴτια μετέπειτα τῶν ἰδίων πράξεων, ἀγαθῶν, ἢ κακῶν ἠθικῶς»). Η έννοια του τέλους-σκοπού είναι χαρακτηριστική και στα δύο κείμενα. Ομοίως και ο εμπειρικός τρόπος τεκμηρίωσης των θέσεων που διατυπώνονται με απλά παραδείγματα από την καθημερινή ζωή.

Μονάδες 10

Επιμέλεια: Αθανασία Σπύρτζη
Τομέας Φιλολογίας
ΟΡΟΣΗΜΟ Αθήνας

Το υλικό για τις ερωτήσεις και τις ενδεικτικές απαντήσεις προέρχεται από τον σχετικό ηλεκτρονικό σύνδεσμο του υπουργείου παιδείας:

http://www.study4exams.gr/anc_greek/course/view.php?id=134#3

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Γ1. Αλλά δε γνωρίζω γιατί πρέπει να θρηνούμε γι' αυτά (ή για τα τέτοιου είδους). Γιατί δε μας διέφευγε (ή δε λησμονούμε) ότι είμαστε θνητοί. Επομένως, γιατί πρέπει, για όσα από παλιά περιμέναμε ότι θα πάθουμε, για αυτά τώρα να στενοχωριόμαστε ή να υποφέρουμε τόσο πολύ για τις φυσικές συμφορές (ή για τις συμφορές της φύσης), αφού γνωρίζουμε καλά ότι ο θάνατος είναι κοινός και για τους χειρότερους και για τους καλύτερους; Γιατί ούτε τους κακούς περιφρονεί (ή παραβλέπει) ούτε τους ενάρετους θαυμάζει, αλλά παρέχει τον εαυτό του ίσο σε όλους.

Γ2. Ο Λυσίας θεωρεί ευτυχισμένους τους προκείμενους νεκρούς γιατί πέθαναν για έναν ανώτερο σκοπό, την προάσπιση της πατρίδας τους. Αγώνιστηκαν για τα μεγαλύτερα και ωραιότερα ιδανικά (ὕπερ μεγίστων καὶ καλλίστων κινδυνεύσαντες) και έχασαν τη ζωή τους σε αυτήν την επιδίωξη (οὕτως τὸν βίον ἐτελεύτησαν), χωρίς να αφήσουν την τύχη να αποφασίσει για αυτούς (οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῆ τύχη), χωρίς να περιμένουν τον φυσικό θάνατο (οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον), αλλά επιλέγοντας τον καλύτερο θάνατο (ἐκλεξάμενοι τὸν κάλλιστον), τον θάνατο για χάρη της πατρίδας. Κερδίζουν μάλιστα και την υστεροφημία, αφού θα τους θυμούνται πάντα (ἀγήρατοι μὲν αὐτῶν αἱ μνήμαι) και θα τους τιμούν με αξιοζήλευτες τιμές όλοι οι άνθρωποι (ζηλωταὶ δὲ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἱ τιμαί). Τέλος, πενθούνται ως θνητοί για τον φυσικό θάνατό τους (πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὡς θνητοί), αλλά κατάφεραν με την αυτοθυσία τους να τιμώνται ως αθάνατοι για την ανδρεία τους (ὑμνοῦνται δὲ ὡς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν).

Γ3.α.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

- τῆς φύσεως / ἡ φύσις / τὴν φύσιν : **τῆ φύσει**
- γήρωσ : **γήρα**
- ὁ δαίμων : **τῷ δαίμονι**

ΜΕΤΟΧΕΣ (επιλέγετε τρεις από τις παρακάτω)

- ὄντες : **ὄντι**
- τοῖς διαφυγοῦσιν : **τῷ διαφυγόντι**
- τοῖς ζῶσι : **τῷ ζῶντι**
- τούς τεθνεῶτας : **τῷ τεθνεῶτι**
- ὁ εἰληχῶς : **τῷ εἰληχότι**
- κινδυνεύσαντες : **κινδυνεύσαντι**
- ἐπιτρέψαντες : **ἐπιτρέψαντι**
- ἀναμείναντες : **ἀναμείναντι**

Γ3.β.

«Οὐ γάρ ἐλάνθανον ἑμαυτὸν ὧν θνητός.»

Γ4.α.

- i)** συγκριτική λέξη είναι ο τύπος «**ἡττων**».
α' όρος σύγκρισης : **ἡ φύσις**
β' όρος σύγκρισης : **καί νόσων καί γήρωσ.**
- ii)** ο β' όρος σύγκρισης εκφέρεται με **γενική συγκριτική.**

Γ4.β.

«Εἰ μὲν γάρ οἶον τε ἦν ... τὸν λοιπὸν χρόνον.»

Δευτερεύουσα επιρρηματική **υποθετική πρόταση** που συνιστά υποθετικό λόγο με την εξής μορφή:

ΥΠΟΘΕΣΗ: **Εἰ οἶον τε ἦν** (εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου)

ΑΠΟΔΟΣΗ: **ἄξιον ἦν** πενθεῖν (παρατατικός απρόσωπης

έκφρασης)

Πρόκειται για απλό υποθετικό λόγο που δηλώνει το **μη πραγματικό**.

Η δευτερεύουσα λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της υπόθεσης – προϋπόθεσης στο «ἄξιον ἦν»

Επιμέλεια: Τριχιά Αγάπη
Τομέας Φιλολογίας
ΟΡΟΣΗΜΟ Αθήνας

ΟΡΟΣΗΜΟ